

Asociația pentru Politică Externă, împreună cu Friedrich-Ebert-Stiftung, vă propune un Newsletter pe subiecte de politică externă și integrare europeană a Republicii Moldova. Newsletter-ul este parte a proiectului comun „Dialoguri de politică externă”.

foreign policy association
APE
asociația pentru politică externă

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

NEWSLETTER

BULETIN LUNAR • OCTOMBRIE 2018 • NR.8 (150)

Sinteze și Dezbateri de Politică Externă

Newsletter-ul este realizat de Sorina Ștefârță, redactor-coordonator

TEMELE EDIȚIEI:

- 1.** Tatiana Molcean, Secretară de Stat, MAEIE: „Ca să fim competitivi economic și politic, trebuie să existăm și în zone aparent irelevante”
- 2.** Editorial de Victoria Bucătaru, directoare executivă APE: „Să revenim (de facto) la ireversibilitatea parcursului european”
- 3.** Iulian Groza, director IPRE: „Parcursul european nu este ireversibil nici măcar pentru țări care sunt membre ale UE”
- 4.** Opinia expertului. Dionis Cenușă: „Și europenii, și americanii așteaptă „reciclarea electorală” din 2019”

Importante, pe scurt

Premierul Pavel Filip a chemat, din nou, Federația Rusă ca să reinceapă fără întârziere retragerea forțelor militare și a munițiilor de pe teritoriul Republicii Moldova. Declarația a fost făcută de la tribuna ONU, în cadrul celei de-a 73-a sesiuni a Adunării Generale a Organizației. Pavel Filip le-a mulțumit statelor care, acum câteva luni, au susținut adoptarea de către Adunarea Generală ONU a rezoluției privind retragerea forțelor armate străine de pe teritoriul Republicii Moldova. Totodată, Premierul a salutat înscrisura în agenda actualii sesiuni a AG ONU a unui punct nou privind „Retragerea completă a forțelor militare străine de pe teritoriul Republicii Moldova”, ceea ce înseamnă menținerea subiectului în atenția comunității internaționale și s-a arătat convins că retragerea completă a trupelor ruse va facilita procesul de reglementare a conflictului și reîntregirea țării. De asemenea, Pavel Filip a vorbit și despre eforturile făcute pentru realizarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă, menționând că, în acest sens, a fost elaborată Strategia de dezvoltare „Moldova 2030”, care este aliniată la angajamentele internaționale, inclusiv la Acordul de Asocierie RM-UE.

La prima reuniune a Adunării interparlamentare Moldova-Georgia-Ucraina, desfășurată recent la Tbilisi, spicherul Andrian Candu a lansat inițiativa creării unei platforme trilaterale pentru schimb de informații și contracararea amenințărilor de tip hibrid. Potrivit lui Candu, cele trei țări ar putea crea puncte de contact interinstituționale, care să facă analize strategice și schimb de date relevante. El a subliniat nevoia unei analize competente și a unor reacții simetrice pentru a asigura securitatea informațională în zonă. „Campaniile de dezinformare, cu utilizarea masivă a rețelelor sociale și propaganda exploatează vulnerabilitățile statelor și lovesc în valorile și libertățile democratice fundamentale. Amenințările hibride țintesc, de asemenea, în sistemul financiar, de sănătate publică, securitate alimentară, energetică, infrastructură etc. Sunt necesare măsuri coordonate și competente pentru un răspuns eficient”, a spus președintele Parlamentului Republicii Moldova. În acest demers el a fost susținut de către omologii săi ucraineni și georgieni, fiind unanimi în nevoia unor răspunsuri prompte și eficiente amenințărilor de tip hibrid.

„Republica Moldova este un actor dinamic al francofoniei în regiunea Europei Centrale și de Est”, a declarat Ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Tudor Uliianovschi, la Conferința Ministerială a Francofoniei, desfășurată la Erevan. Demnitarul a reafirmat angajamentul Republicii Moldova în promovarea patrimoniului francophon și a limbii franceze, reiterând rolul francofoniei în calitate de vector al valorilor universale ale diversității culturale și lingvistice, respectului democrației și a statului de drept, drepturilor omului și libertăților fundamentale, biodiversității și mediului. Miniștrii de Externe au adoptat mai multe decizii menite să intensifice cooperarea țărilor francophone în ceea ce privește consolidarea păcii în spațiul francophon, educația civică și drepturile omului, participarea culturală, transferul de cunoștințe și valorificarea cercetării, bolile tropicale neglijate, promovarea egalității de gen și participarea femeilor în activități de antreprenariat. Reuniunea a precedat Summitul Francofoniei, la fel găzduit de capitala Armeniei.

Oglindă, oglinjoară, cine e cel mai proeuropean din țară?..

Sorina Ștefârță

Cam cu acest titlu-laitmotiv de poveste pare să se încheie toamna politică la Chișinău și tot cu el începe, aproape oficial, campania pentru parlamentare...

În ședința plenară din 18 octombrie Parlamentul Republicii Moldova nu a reușit să întrunească necesarul de 67 de voturi pentru a introduce în Constituția țării sintagma de „integrare europeană”. Propunerea venise de la Partidul Democrat, a fost promovată intens de această formațiune și aliații ei, iar în prima lectură chiar fusese susținut de majoritatea constituțională. La lectura a doua, însă, ceva nu a mers. Formal, PD nu a acceptat concesia de a pune și sintagma de

„limba română” la vot. Drept urmare, la fel de formal, PLDM și PL s-au răzgândit... De facto, cel mai probabil, de ambele părți a fost (și) joc politic, în urma căruia unii au devenit „pro-europeni” pur-sânge, iar ceilalți - „anti-europeni” buni de bătut în viitoarele discursuri electorale.

Castrare asumată, cum ar spune psihanaliztii.

Senzația de joc politic intern este întărită și de fenomenele ce se întâmplă lângă noi și chiar vizându-ne în mod direct, dar pe care preferăm să nu le observăm, lăsându-le să treacă pe-alături și izolându-ne astfel

► într-o bulă artificial creată. Bunăoară, se pare că nimeni din Legislativ nu mai aude ce spune Delegația UE la Chișinău - iar aceasta spune că „ceea ce contează pentru Uniunea Europeană în relația cu Republica Moldova este Acordul de Asociere, în al cărui preambol (rândul doi) se afirmă că aspirațiile și alegerea europeană a Republicii Moldova sunt recunoscute”. Răspuns suficient de diplomatic încât să înțelegem că, pentru Bruxelles, sintagmele fără de conținut practic nu sunt convingătoare. Mai mult, „așteptăm ca autoritățile moldovenești să respecte pe deplin valorile incluse în Acordul de Asociere. În acest sens, este nevoie de o mai mare implementare în ceea ce privește statul de drept și respectarea standardelor democratice...”.

Scurt și dur. Așa cum dură este rezoluția adoptată, la 9 octombrie, de Comitetul pentru afaceri externe al Parlamentului European și care urmează să fie propusă spre votare forului legislativ al UE în noiembrie. O rezoluție care spune tranșant că „Moldova este un stat capturat de interese oligarhice” și că UE nu mai vrea să ne ofere ajutor macrofinanciar cel puțin până la alegerile din februarie viitor. „Lipsește realizarea prevederilor-cheie stipulate în Acordul de Asociere, a spus raportorul parlamentar pentru țara noastră, eurodeputatul Petras Auštrevičius. Aproape ca o sentință adusă unui condamnat care, ce-i drept, mai are o șansă - foarte mică, dar șansă. Căci, a menționat Auštrevičius „viitorul relației cu UE depinde în mod hotărâtor de felul în care se vor desfășura viitoarele alegeri. Și vorba este nu despre cine va câștiga, ci cum va câștiga...”. Unde ne aflăm acum, la patru luni de la acest exercițiu hotărâtor, aflați în ediția curentă a buletinului.

Ca să fim competitivi economic și politic, trebuie să existăm și în zone aparent irelevante

Tatiana Molcean, Secretară de Stat în Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova

Dacă am repartiza pe niște policoare țările cu care, în circa 30 de ani de diplomatie independentă, Republica Moldova a stabilit relații bilaterale, biroul Tatiane Molcean, Secretară de Stat în Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, responsabilă de componenta bilaterală a politicii externe de la Chișinău, ar fi doar mobilă. Iar la ele s-ar adăuga dosare ca NATO, GUAM sau ONU... Din fericire, astăzi dosarele stau cuminiți în computer, iar Tatiana, care este diplomată de carieră, ne-a expus „pe policoare” în ce mod relațiile bilaterale afectează poziția țării

noastre în contextul geopolitic actual, dar și cum influențează acestea parcursul european al Republicii Moldova.

■ **Doamnă Molcean, din 21 octombrie a.c., țara noastră are o nouă doctrină politică - PRO Moldova -, care pentru mulți este echivalentă cu schimbarea vectorului politic extern și chiar cu renunțarea la integrare europeană. În ce mod se va răsfrânge aceasta asupra relațiilor bilaterale ale țării noastre?**

■ Înainte de toate, nu cred că putem vorbi de o schimbare radicală a vectorului politic. Ministerul de Externe, ca și celelalte instituții ale statului, se ghidează în munca sa de Programul de Activitate a Guvernului, care este unul ferm orientat spre euro-integrare. În plus, europenizarea și modernizarea țării poate doar să ajute Republica Moldova și să o facă mai puternică. În acest context, integrarea europeană este și firul roșu de care ne ghidăm în relațiile bilaterale pe care le dezvoltăm cu alte state: Ucraina și România, care ne sunt vecini strategici și pe care i-am putea plasa pe o convențională „prima orbită”. După care vin țările membre ale Uniunii

Europene, dar și Statele Unite ale Americii, care de circa trei decenii ne sunt un partener strategic și cu care avem un Dialog strategic.

Subiectul retragerii trupelor militare ruse este prezent în toate contextele

■ Care sunt criteriile-cheie pentru intensitatea dialogului bilateral?

■ Factorul geografic este unul firesc, dar nu mai puțin important este interesul economic, comercial sau factorul uman, adică nivelul de prezență a cetățenilor noștri într-o țară sau alta. Raportat la acești factori, aș zice că avem un dialog bun cu toate statele cu care am stabilit relații bilaterale. Germania, Suedia, Țările Baltice, Franța sau Italia - pe fiecare dintre aceste destinații încercăm să găsim puncte de interes comun. În dialogul cu Federația Rusă, bunăoară - care, trebuie să recunosc, este mult mai pragmatic decât odată -, prioritatea noastră este să contribuim cât mai mult posibil la diminuarea problemelor juridice cu care se confruntă cetățenii noștri stabiliți acolo. O altă problemă ar fi embargoul pe 19 categorii de produse, instituit în 2014 ca răspuns la semnarea, de către Republica Moldova, a Acordului de Asociere cu UE. Deși, în acești patru ani, am demonstrat cu cifre că Acordul de Asociere nu are niciun impact negativ asupra pieței ruse, acea decizie încă nu a fost revăzută. Deci, mai e de lucru.

■ În ce măsură, în dialogul cu Rusia, este prezent subiectul transnistrean? Ori l-ați lăsat în totalitate pe seama Biroului de Reintegrare?

■ Precum ziceam, astăzi nu există un dialog complex cu Federația Rusă. Dar: reprezentantul Rusiei este în continuare în formatul 5+2, iar subiectul retragerii trupelor militare ruse este prezent în toate contextele de pe agenda bilaterală. Recent, de exemplu, despre Transnistria s-a vorbit la Conferința Ministerială a Francofoniei - un spațiu care, la prima vedere, nu prea are conexiune cu acest subiect. Însă noi folosim toate pârghiile posibile și toate prilejurile pentru a promova această idee și prioritate: retragerea trupelor și a munițiilor rusești de pe teritoriul suveran al țării noastre este imperativă. Iar Francofonia înseamnă și participare internațională la nivel înalt, și Franța care astăzi are o voce puternică în context european, și Canada care este un actor important pe plan mondial.

■ Apropo de zone aparent irelevante, care au fost, în definitiv, argumentele ce au înclinat balanța în favoarea mult-disputatei decizii de deschide cinci noi ambasade, în țări și regiuni unde, totuși, rareori calcă picior de moldovean?

■ Noi am pornit de la interesul statului și de la concluzia, bazată pe analiză, că pentru un serviciu diplomatic competitiv nu este bine ca, la aproape trei decenii de Independență, să nu avem deloc reprezentanți în aceste regiuni. În plus, și-a spus cuvântul și interesul pentru piețele noi de desfacere. Ideea că țări precum India sau Ghana sunt irelevante pentru noi vine mai curând dintr-un soi de... tradiție. Lumea nu mai este împărțită în doi-trei poli de putere, iar dacă vrei să fii competitiv economic și politic, trebuie să existe și în zone aparent irelevante. Da, s-a

discutat mult de factorul financiar, de faptul că aceste cinci ambasade presupun costuri noi și fiți siguri că nici la minister acest aspect nu a fost trecut cu vederea. Dar, în același timp, nu cred că în serviciul diplomatic totul poate și trebuie să fie trecut exclusiv prin această sită. Pe dimensiunea externă contează și imaginea țării, și interesul național - acesta trebuie să fie argumentul nr. 1.

Ucraina este cel mai complet și cel mai complex dosar pe care-l avem

■ Dacă e să revenim la vecinătate, cum se desfășoară dialogul cu Ucraina care, se spune, de când are probleme similare cu ale noastre în materie de separatism, cel puțin, și-a schimbat nițel optica față de Republica Moldova?

■ Ucraina este cel mai complet și cel mai complex dosar, dar nu spun asta în sens negativ. Dimpotrivă, Ucraina este și dosarul cu cele mai multe realizări, în special, în ultimii doi ani. Este complex, pentru că avem pe masa de negocieri subiecte multe și diverse, multe dintre care sunt acumulate din anii precedenți și chiar de pe vremea URSS. Toate sunt sensibile și importante, dar în ultima perioadă dialogul este mult mai bun. Tocmai de aceea nu sunt deloc de acord cu cei care spun că Ucraina ar fi mai receptivă pentru că se confruntă cu probleme similare. Este mai curând o schimbare de atitudine a conducerii de la Kiev.

■ Cum ne lămurim cu Nistrul, al cărui viitor se anunță tragic odată cu intenția Ucrainei de a construi un land de hidrocentrale de-a lungul râului?

■ Este un dosar pe care trebuie să-l luăm la pas, cu multă grijă, mizând pe cadrul juridic și pe expertiza oferită de partenerii de dezvoltare. Ca să nu apară diverse suspiciuni, că ceva se cedează etc. În plus, în realitate, lucrurile nu funcționează mereu așa cum, poate, ne-am dori: legislatorii și reglementatorii se mișcă greu, reprezentanții sectorului energetic - mai repede, și, în mod firesc, există poziții extrem de diferite între aceștia din urmă și ecologiști... Tocmai de aceea - ca să obținem un consens unanim acceptat și să nu se ajungă la catastrofa despre care bat alarma ecologiștii - șefii Cabinetelor de miniștri de la Chișinău și de la Kiev au semnat o demers comun către Comisia Europeană, solicitându-i ajutorul în materie de expertiză tehnică. S-a implicat PNUD, cu finanțe oferite de Suedia, la comanda Comisiei Europene este efectuat un studiu care să evalueze impactul eventualelor construcții, dar și al celor care s-au făcut până acum. Și la nivel de Guverne și grupuri de lucru (din partea țării noastre negocierile sunt conduse de Ministerul Economiei), dar și la nivel personal înțelegem, oricare dintre noi - fie că este de la Kiev, fie de la Chișinău - că, dacă se întâmplă ceva cu râul Nistru, vom suferi cu toții. Regiunea Odessa este total dependentă de apa din Nistru.

■ **Ce se întâmplă la celălalt rău?**

■ România are statut dublu - de vecină și de stat membru al UE. În special, resimțim acest lucru în anul curent, când Bucureștiul se pregătește să preia de la Viena, la 1 ianuarie 2019, Președinția rotativă a Uniunii Europene. Este un fapt ce marchează dialogul nostru bilateral și în acest sens m-a bucurat anunțul făcut de dl Prim-ministru Pavel Filip la 24 octombrie, potrivit căruia ședința comună a celor

două Guverne - de la București și de la Chișinău - va avea neapărat loc până la sfârșitul anului curent. Așadar, este un dialog solid la toate nivelurile.

■ **Dacă totul este atât de bine, o să pun o întrebare de cetățean diletant: Externele pot face ceva pentru îmbunătățirea situației din vamă?**

■ Este un subiect ce se află permanent pe agenda noastră, dar și în vizorul direct al Guvernului. Astfel, s-a reușit suplimentarea, de ambele părți, a numărului de angajați în perioada sărbătorilor, când se știe că fluxul de cetățeni este mult mai mare. Este evident că va veni și momentul când va trebui să discutăm despre instituirea unui control comun, așa cum am făcut cu Ucraina. Dar nu este un proces simplu și trebuie să fim înțelegători și față de autoritățile române, care au misiunea de a asigura primul filtru pentru cei care intră în spațiul UE și care, să recunoaștem, nu întotdeauna sunt de bună-credință. România are angajamente stricte inclusiv în contextul criteriilor de aderare la spațiul Schengen, respectiv trebuie să dovedească faptul că este îndreptățită să fie acceptată în acest club.

■ **Pentru Bruxelles, astăzi, este important să pregătească și scenariii pozitive**

■ **Pe ce puneți accentul în cancelariile „grele”?**

■ Dacă e să ne referim la UE, permanent este reiterat mesajul că Republica Moldova este ferm angajată pe punerea în aplicare a Acordului de Asociere. Astfel, ne urmărim scopul de a găsi și a fortifica sprijinul existent pentru această poziție principală. Mesajul este prezent și în dialogul cu Washingtonul, și în cel cu Federația Rusă. Este important că, sub nicio

formă, nu vedem acest proces drept unul conflictual sau în contradicție cu dezvoltarea relațiilor cu alte țări.

■ **Care sunt astăzi aliații noștri?**

■ Nu aș folosi acest termen. Foarte mult depinde și de familiile politice, și de anumite tradiții geopolitice. Astfel, rămâne constant interesul Germaniei și al țărilor nordice pentru regiune. Țările Baltice sau cele din Europa Centrală ne susțin indiferent de coloratura politică... Dar scopul nostru e să dezvoltăm relații active și cu cei pentru care nu reprezentăm o vecinătate chiar imediată, cum ar fi Franța sau Italia. În schimb, aici atuu nostru sunt numeroșii conaționali, care locuiesc și muncesc în aceste țări, respectiv contribuie și la economia lor.

■ **La modul general, anul 2018 a fost unul dificil pentru relația noastră cu UE. Sperăm că va fi mai bine, dar dacă, eventual, relația dată se înrăutățește și mai mult, cât și în ce mod va influența acest fapt dialogul bilateral?**

■ Anul nu a fost simplu, într-adevăr. Dar eu aș evita prognozele care încep cu „dacă”. Consider că pentru Bruxelles, astăzi, este important să pregătească și scenariii pozitive, să nu anticipăm doar derapaje și înghețări de dialog. În caz cotrar riscăm ca, după alegerile din februarie, să ne pomenim că lucrurile nu stau chiar atât de rău, însă noi suntem în criză de idei, proiecte și programe pentru că nu am anticipat un deznodământ pozitiv. Eu rămân optimistă și cred că anumite teste vor fi trecute cu bine. Este o stare de spirit necesară pentru toți cei care se ocupă de integrarea europeană, inclusiv pentru noi, cei de la Externe.

■ **Vă dorim succes și... optimism!**

Sorina Ștefăruță

Editorial

Să revenim (de facto) la ireversibilitatea parcursului european

Victoria Bucătaru,
directoare executivă, Asociația pentru
Politică Externă

Așa-zisa *revoluție twitter* din aprilie 2009 și, odată cu ea, eliberarea spiritului democrației i-au permis Republicii Moldova să-și orienteze cursul spre un nou model de dezvoltare, și anume, cel al Uniunii Europene. Valorile civilizaționale, dar și calitatea vieții, gradul de dezvoltare economică și perspectivele de afaceri din spațiul comunitar au răbufnit atunci sub forma unor luminițe ademenitoare la capătul unui tunel cu o lungime de... cel puțin opt ani de regim comunist.

Între timp, s-au scurs alți aproape zece ani, perioadă în care ireversibilitatea parcursului european al țării a devenit un subiect invocat constant și ciclic, la anumite etape, fie în calitate de factor mobilizator, fie invocându-se amenințarea sau prejudicierea lui. Motivele - sau pretextele? - de fiecare dată au fost diverse, de cele mai multe ori prevalând totuși cele de ordin extern. De regulă, se făcea aluzie la popularitatea unui alt vector, precum cel *eurasiatic*, și mai puțin ne-am gândit sau am observat caracatița distructivă ce se dezvoltă în interiorul statului.

Ba mai mult. Se pare că, odată cu liberalizarea regimului de vize și cu semnarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană, în 2014, autoritățile Republicii Moldova s-au văzut cu picioarele fixate ferm și pe vecie pe pământul european. Drept urmare, ireversibilitatea parcursului european revenea din ce în ce mai rar în discursul public, percepția generală fiind că fereastra de oportunitate este în continuare deschisă țării noastre, iar noi nu trebuie decât să facem saltul decisiv.

O stare de spirit cumva justificată prin sprijinul enorm și aproape necondiționat al partenerilor de dezvoltare, de care Chișinăul oficial s-a bucurat imediat după 2009, dar și de euforia generată în noiembrie 2013 de Summitul Parteneriatului Estic de la Vilnius. Un Summit care nu doar confirmase ulterioara semnare a Acordului de Asociere și liberalizarea vizelor, ci și oferise țării noastre speranță în posibilitatea de a obține statutul de candidată la aderare. Cu

atât mai mare a fost dezamăgirea când, în ajunul Summitului de la Riga, din 2015, partenerii europeni, derutați de procesele nedemocratice ce luau amploare în Republica Moldova și de actele de corupție majore, demascate răstimp, nu doar că nu invocau perspectiva europeană a țării, ci chiar accentuau caracterul de asociere al documentelor semnate și care nu presupun aderarea la Uniunea Europeană.

Deși solicitată de mai multe ori, perspectiva europeană a devenit un subiect supărător pentru cercurile europene și instituțiile naționale ale statelor-membre. „Târgul” propus de autoritățile de la Chișinău nu a convins partenerii europeni, care nu înțeleg nici până astăzi în ce mod un stat ce nu face progrese în materie de bună guvernare și de supremație a legii ar putea fi ajutat de legiferarea, într-un fel sau altul, inclusiv în Constituție, a sintagmei de „perspectivă europeană”.

Respectiv, fiind mai practici de fire, europenii au continuat să solicite progrese în reformele-cheie și soluționarea unor probleme majore ce pun în pericol nu doar Republica Moldova, dar și statele-membre, precum furtul miliardului și corupția majoră în sectoarele vitale. Ba mai mult, pentru prima dată în relația UE cu statele partenere, au fost incluse și condiționalități politice pentru oferirea de asistență macro-financiară, dar și principiul „mai mult pentru mai mult”. Rezultatul îl cunoaștem cu toții: asistența macro-financiară de 100 de milioane de euro a fost sistată în repetate rânduri, iar relația dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană a ajuns, în anul 2018 în special, la cote maxime de tensiune.

Așa stând lucrurile, situația în care ne-am pomenit este, cel puțin, absurdă. Pe de o parte, la Chișinău, autoritățile supreme promovează cu înverșunare includerea în Constituție a noțiunii de „integrare europeană” ca vector politic principal și sunt convinse că această modalitate ar putea fi una dintre cele mai viabile în salvagardarea parcursului european. Pe de altă parte, aceleași autorități încalcă flagrant valorile și principiile agreeate prin girul pus inclusiv de ele pe mai multe acorduri, precum și semnalele de alarmă ce vin de la partenerii euro-atlanți.

Bruxellesul a transmis de nenumărate ori - prin intermediul oficialilor europeni, dar și al rapoartelor de progres - mesaje diplomatice clare privind îngrijorările UE față de evoluțiile interne din țara noastră. Mesaje mai puțin diplomatice deja, însă transmise cu aceeași fermitate, au venit prin Rezoluția Parlamentului European din 5 iulie 2018, ca urmare a anulării rezultatelor alegerilor locale din Chișinău. Astfel, nu mai încap nicio îndoială că declarațiile și deciziile formale ale așa-ziselor partide pro-europene care asigură actul guvernării la Chișinău nu mai încântă urechile nimănui. Excepție ar putea să facă doar cei, cărora eșecul Republicii Moldova de a deveni un stat democratic veritabil le pică tare bine la mână - și aici nu ne referim doar la actorii externi, ci mai cu seamă la cei interni.

Și totuși cum transpunem în viață ireversibilitatea parcursului european? Poate, amintindu-ne de spusese lui Ovidius: „Nu-i nevoie de vorbe, puneți-vă nădejdea în fapte...”. Ireversibilitatea parcursului european nu rezidă în declarații, ci în acțiuni realizate cu bună-credință, prin care angajamentele ce și le-a asumat Republica Moldova, atunci când a primit creditul de încredere de la partenerii europeni, să devină realitate. Ireversibilitatea parcursului european înseamnă buna guvernare, supremația legii, inviolabilitatea drepturilor omului și libertatea cuvântului. Și, în definitiv, ireversibilitatea parcursului european reprezintă un sacrificiu major al societății, al elitelor politice și al fiecăruia dintre noi pentru a schimba percepțiile, a lupta cu stereotipurile și a dezvolta o cultură a integrității.

„Parcursul european nu este ireversibil nici măcar pentru țări care sunt membre ale UE”

Iulian Groza, director al Institutului de Politici și Reforme Europene (IPRE)

dovadă au pus la vot introducerea sintagmei „integrare europeană” în Constituția țării. Propunere nu a întrunit majoritatea necesară, în schimb, a servit drept start neoficial al viitorului scrutin parlamentar... În paralel, la Bruxelles, norii par să fie tot mai negri pentru Republica Moldova, iar gurile bine informate spun că întrebarea care se aude tot mai des pe culoarele europene este una deloc îmbucurătoare pentru noi: „Ce facem cu Moldova?..”. Cu ea am început și discuția cu Iulian Groza, fost viceministru de Externe, director IPRE.

Luna octombrie a fost una destul de controversată din punct de vedere politic la Chișinău. O parte a liderilor de opinie au susținut că, prin fastul cu care a fost primit Președintele Turciei, Recep Erdogan - dar mai ales pentru că nu a fost abordată, în dialogul cu liderul de la Ankara, problema mai mult decât spinoasă a profesorilor turci deportați acum o lună din Republica Moldova - țara noastră ar renunța definitiv la valorile europene. O altă parte a liderilor de opinie, inclusiv exponenți ai clasei politice, au ținut să demonstreze că sunt determinați să promoveze în continuare vectorul european, iar ca

■ **Domnule Groza, ce facem cu Moldova? Sau, ce ar trebui să facă partenerii noștri europeni? Ultimul raport de evaluare a implementării Acordului de Asociere (AA), făcut public acum o lună, de asemenea nu este prea optimist...**

■ Într-adevăr, cel de-al treilea Raport alternativ privind implementarea AA cu UE, pentru Semestrul I din 2018, relevă că, în comparație cu anul 2017, țara noastră înregistrează un regres. Aceasta chiar dacă debutul anului părea să fie unul promițător, am avut și câteva vizite la nivel înalt la Bruxelles... Lucrurile au luat o altă întorsătură în vară, odată cu anularea

alegerilor locale din mun. Chișinău, apoi cu adoptarea controversatei legi privind declararea voluntară a veniturilor și stimularea fiscală, prin care au fost anulate eforturile anterioare ale autorităților de prevenire a spălării banilor. La ele se adaugă reacția guvernării la Rezoluția Parlamentului European din 5 iulie, care a fost catalogată politizată și incorectă. Sunt principalele gafe comise de actuala guvernare, care au condus la răcirea relațiilor cu partenerii europeni, la încetinirea dialogului politic și la suspendarea asistenței financiare a UE. Tot ele au tras în jos nivelul de progres al implementării Acordului și au pus în umbră evoluții bune, care există totuși.

■ În ce domenii se atestă aceste evoluții pozitive?

■ Planul Național de Acțiuni privind punerea în aplicare a AA a fost realizat în proporție de 41%. Cel mai bun indicator se înregistrează în comerț - aici, ca și în 2017, există un progres moderat, datorită creșterii ponderii comerțului cu UE la 68% și promovării unor măsuri legislative de transpunere a acquis-ului UE în domeniul veterinar, ambalarea produselor alimentare etc. De asemenea, se atestă un progres la procesul de transpunere a legislației în sectorul energetic și cel financiar bancar. Alte evoluții au vizat dimensiunea politicii externe și de securitate: a intrat în vigoare noul Acord cu privire la schimbul de informații clasificate, care ne oferă mai multe posibilități de cooperare cu UE în domeniul securității; continuă cooperarea cu EUBAM și întărirea punctelor comune la frontiera moldo-ucraineană pe segmentul

transnistrean. Cea mai mică rată de realizare se atestă însă în domeniul justiției, libertății și al securității - 29%.

■ Care sunt esențiale pentru a vorbi de progres. Cu toate acestea, guvernarea continuă să susțină că parcursul european este unul ireversibil. Așa este?

■ Parcursul european nu este ireversibil nici măcar pentru țări care sunt membre ale Uniunii Europene. Exemplul unor state precum Ungaria sau Polonia - care se confruntă cu provocări interne pe chestiuni principale legate de valori, de funcționarea justiției, de democrație - ne arată că, atunci când există derapaje severe, UE poate veni cu sancțiuni ce rezultă în niște consecințe politice, cum ar fi activarea Art. 7 din Tratatul UE. Chiar și atunci când ești parte a UE trebuie să ai permanent grijă de valorile fundamentale și să asiguri înțelegerea faptului că integrarea europeană nu înseamnă doar procesul de aderare, după care poți să stai relaxat pe plajă și să bei bere. Integrarea europeană este o acțiune continuă.

În acest context, vorbind de Republica Moldova, nu mai încapem îndoială că astăzi noi trecem printr-un șir de provocări legate de funcționarea instituțiilor democratice, a justiției și a statului de drept, iar criticile ce vin de la partenerii din UE nu mai sunt doar formale. Despre independența justiției, democrație, drepturile omului s-a vorbit de la 2004 înapoi, aceste obiective existând încă în Planul de Acțiuni RM-UE. Iată că suntem în 2018 și parcă ne-am întors în timp. Continuăm să ne confruntăm cu aceleași probleme, deși avem un AA

ambitios, avem un regim fără de vize cu UE, ne-am bucurat de sprijin politic și financiar puternic din partea UE chiar și în perioada de după 2015, când imaginea țării a fost afectată de fraudă bancară și de ideea de „stat capturat”. Și totuși astăzi, pe final de 2018, pare să fie mai rău decât oricând. Iar luările de poziție din UE nu sunt la nivel de discurs individual, ci se reflectă într-o poziție unică a tuturor celor trei instituții ale Uniunii - Parlament, Consiliu și Comisie. Toate au un mesaj unic referitor la situația din Republica Moldova. Astfel încât, dacă, până în 2015 sau 2014, noi discutăm cum mai repede să avansăm și să obținem statut de țară-candidată etc., astăzi ne gândim cum să revenim la situația de a întruni niște standarde minime de stat de drept și de asigurare a drepturilor omului.

Povestea de succes a fost o stare de lucruri și de moment

■ Odată ajunși aici nu pot să nu vă întreb: celebra poveste de succes a existat sau a fost o minciună cu care ne-am hrănit cu toții, pentru că dădea bine?

■ Nu a fost o minciună - a fost o stare de lucruri și un credit de încredere pe care îl primisem atunci. Asta pe de o parte. Pe de altă parte, și UE se afla în căutarea unui model în regiune, pentru că în alte țări din Parteneriatul Estic situația era și mai tristă decât la noi... Respectiv, „povestea de succes” a reflectat cadrul de moment al unor relații ascendente. Astăzi, din păcate, ne convingem că a fost mai mult o iluzie și asta pentru că, în timp ce noi discutăm despre Acord și vize, după cortina „poveștii de succes” se țeseau niște scheme nu doar incompatibile

cu parcursul european, ci care vizau doar interese personale, de acaparare a cât mai multe resurse financiare și administrative, pentru a se menține la guvernare.

■ **Ca exponent al acelei guvernări, ce greșeli credeți că ați comis pe atunci?**

■ În ceea ce făceam eu și colegii mei de la Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, dar și din alte instituții-cheie implicate în procesul de euro-integrare, de negociere cu UE, nu consider că am greșit cu ceva. Am făcut, cu toții, tot ce ne-a stat în puteri pentru ca Republica Moldova să se rupă de trecut și să devină, odată o țară normală, unde instituțiile statului funcționează într-o binele cetățeanului. Știam că este un proces lung, dar, dacă am fi folosit mai bine șansele de moment de atunci și nu ar fi prevalat interesele de grup și de oportunitate politică pe intern, poate că noi astăzi am fi discutat despre o foaie de parcurs a unei țări candidate la aderare și am fi spus cu mândrie că, în trei ani de zile, am reușit să îndeplinim majoritatea angajamentelor și să demonstrăm că valorile noastre sunt europene. Așa ne imaginam noi atunci viitorul apropiat. Și credeam că așa percep și liderii, dar și cetățenii acestei țări. Din păcate, nu e așa.

■ **Astăzi, ni se oferă o nouă cale - Pro-Moldova, anunțată drept nouă doctrină de stat de Partidul Democrat. Cum credeți, unde ne va duce această cale?**

■ Înainte de toate, nu aș afirma că este un curs absolut nou pentru PD. Este, mai curând, o revenire

la agenda din 2009-2010 când formațiunea se poziționa mai pe centru în negocierile postelectorale. Cred că narativul nou promovat de PD este unul preponderent pentru consum local și electoral, în contextul scrutinului parlamentar din februarie 2019 și nu exclud că a fost o soluție pentru a capta un electorat pentru care mesajul de integrare europeană este mai puțin relevant. În acest context, există un anumit risc, și anume, că guvernarea va pune accent mai mult pe chestiuni populiste sau, într-o versiune mai optimistă, cu încărcătură materială - drumuri, apă, canalizare - care, fiind extrem de importante, vor lăsa în plan secund valorile din AA pe care ne-am angajat să le respectăm și să le transpunem în viața societății - statul de drept, democrația, drepturile omului. Sper totuși și presupun că guvernarea va menține un mesaj legat de realizarea AA și de integrarea europeană, și că activitatea Guvernului legată de punerea în aplicare a Acordului, inclusiv relația la nivel tehnic cu Uniunea Europeană, nu vor suferi schimbări foarte mari. Nu în zadar, liderii PD au menționat că Pro-Moldova înseamnă să construim o agendă internă care, în perspectivă, se plieze pe ideea integrării europene. Un demers destul de complicat în contextul actual.

Faptul că guvernele s-au numit „proeuropene” mai mult a dăunat...

■ **Dar și retorica UE în raport cu noi s-a schimbat mult. Cât face doar recentul discurs al doamnei Cancelar**

Angela Merkel la Tbilisi, care a salutat efortul de euro-integrare al Georgiei și Ucrainei, iar de Moldova nici nu a pomenit.

■ Mai exact, doamna Merkel a spus că, dacă Georgia va rămâne consecventă în realizarea angajamentelor din AA, nu este exclus ca UE să fie deschisă pentru o relație mai avansată cu ea. Și aici e un fel de ironie a sorții, căci în septembrie 2014 Angela Merkel transmitea un mesaj cumva similar Republicii Moldova, spunând că, dacă vom reuși să menținem un guvern orientat pe reforme și pe realizarea AA, și să demonstrăm că avem rezultate, vom fi următorii care...

■ **Și, cel puțin formal, noi am menținut aceste guverne.**

■ Nu e chiar așa. Primul guvern de după alegerile din 2014 a fost unul minoritar. În plus, faptul că aceste guverne s-au numit „proeuropene” nu a fost suficient. Ba mai mult, aș zice chiar că, din 2010 încoace, asta a influențat în mod negativ percepția cetățenilor față de integrarea europeană. S-a resimțit mai ales în 2015, când oamenii și-au dat seama că, în timp ce se discuta despre Europa, cineva le fura banii. Și Opoziția a folosit din plin aceste breșe pentru a face asocieri și chiar acuzând UE că a tolerat guvernări corupte. În contextul dat, este foarte importantă schimbarea de percepție din ultimul Barometru de Opinie Publică - pentru prima dată în ultimii trei-patru ani, peste 50 la sută din cetățeni spun că ar opta pentru UE. Personal, sunt convins că ei nu leagă acest lucru cu unele reușite ale guvernului care, să

recunoaștem, s-au produs din 2016 încoace. Mai curând, oamenii și-au schimbat optica datorită faptului că UE a devenit mai categorică în a aprecia procesele interne de reformă din Republica Moldova. Și, sper, au început să înțeleagă că obiectivul UE este să aducă aici modernizarea.

■ **Și totuși, această schimbare de retorică înseamnă că e mult mai bine în Ucraina și Georgia sau că la noi e rău de tot și că i-am supărat pe toți?**

■ Toată lumea e supărată, chiar și cei mai buni prieteni. Și sunt supărați pentru că nu oferim suficiente argumente pentru ca țara să fie promovată mai activ pe agenda europeană. Îmi amintesc că, în 2014, discutam despre perioadă când România va deține Președinția UE. Ne propuneam ca, pentru 2019, să avem cel puțin o declarație politică prin care să ne fie recunoscută perspectiva europeană - bineînțeles, arătând performanțe între timp. Din păcate, astăzi nu putem vorbi de acest lucru și ne focusăm pe, cel puțin, menținerea unor standarde minime în domeniul statului de drept și al valorilor democratice. În acest sens, da, situația noastră este mai proastă decât în Georgia și Ucraina. Cel puțin, eforturile interne care se depun în aceste țări sunt mai consistente decât ceea ce (nu) facem noi.

Georgia a reușit să valorifice cel mai bine oportunitățile oferite de AA, iar azi se discută despre un nou format de dialog cu Bruxellesul - reuniuni între Guvernul de la Tbilisi și Comisia Europeană. Important este să fie consecvenți și asta este, probabil,

lecția pe care urmează să o însușim și noi în relația cu UE. Iar lecția pe care trebuie să o învețe Georgia și Ucraina din situația noastră actuală este că, dacă o iei pe o cale greșită, lucrurile se pot schimba foarte rapid în dialogul cu UE. Mai ales că, în toate cele trei state, procesul politic este puternic controlat și influențat de factorul economic și chiar de cel oligarhic. Doar că, spre deosebire de noi, în Ucraina există un fel de „competiție” între grupurile oligarhice, iar în Georgia acest factor e legitimat electoral. Plus că pe timpul lui Saakașvili acolo avut loc profesionalizarea instituțiilor publice. Noi nu avem nimic din astea.

De aceea, pe moment, cel mai important este să vedem totuși ce se poate face în relația noastră cu UE, astfel încât presiunea pozitivă pe care o poate exercita UE asupra guvernării să asigure responsabilizare în realizarea agendei de reforme. Altminteri, riscăm că peste câțiva ani să avem nevoie de mult mai mult timp ca să recuperăm toate derapajele și restanțele care se acumulează cu pași gigantici.

■ **Comisia pentru afaceri externe al Parlamentului European a adoptat un proiect de rezoluție în care, din nou, critică dur țara noastră pe motiv de degradare a instituțiilor democratice. Cu ce ar putea să se soldeze asta?**

■ Într-adevăr, acest proiect de rezoluție - partea ce vizează Republica Moldova, cel puțin - este elaborat într-un limbaj și o tonalitate mai tranșante ca oricând. Și chiar dacă nu diferă prea mult de rezoluția din 5 iulie, în ea sunt subliniate în

mod special problemele legate de funcționarea instituțiilor democratice. În plus, pentru prima dată într-un asemenea document, se menționează că majoritatea problemelor au fost și sunt generate de dependența statului și de controlul pe care îl exercitat asupra lui sistemul oligarhic. Este o constatare extrem de dură generată de faptul că Bruxellesul pare să-și fi epuizat toate instrumentele de presiune și persuasiune, și acum așteaptă ca să trecem - ori să nu trecem - testul electoral, pentru a lua o decizie definitivă raportat la noi. Astăzi e clar că până la alegeri nu vom avea niciun fel de asistență macrofinanciară. Asistența bugetară atârnă de un fir de păr. Dialogul politic la nivel oficial aproape că nu există.

Singurul lucru care ne poate salva sunt alegerile libere și corecte, recunoscute în plan internațional, și un guvern legitim. Lucruri ce par puțin probabile în situația în care interesul primordial al actualului partid de la guvernare e să se mențină cu orice preț la putere - limitând oportunitățile pentru Opoziție, consolidându-și loialitatea internă a persoanelor și instituțiilor care sunt dependente politic, prin diverse acțiuni de convingere-constrângere. Riscurile sunt mari, iar potențialele costuri vor atâta de grele, încât prețul pe care îl plătim acum ne va părea o glumă.

■ **Vă mulțumim pentru interviu.**

Sorina Ștefăruță

Opinia expertului

Dionis Cenușă: „Și europenii, și americanii așteaptă „reciclarea electorală” din 2019”

Expert asociat la „Expert-Grup”, autor al unei rubrici permanente la Agenția de presă Info-Prim Neo și, mai nou, doctorand la Universitatea Justus-Liebig din Gießen, Germania, Dionis Cenușă continuă să monitorizeze și să vină cu reacții prompte și pertinente la majoritatea fenomenelor ce se produc în viața politică de la Chișinău. De această dată, a făcut-o de la distanța unui ocean, el fiind printre experții invitați la ultima dezbatere ce a vizat și Republica Moldova, organizată la Washington de prestigiosul Consiliul Atlantic.

Despre șansa de „reciclare a clasei politice care de la guvernare”

Rezoluția adoptată, la 9 octombrie curent de Comitetul pentru afaceri externe al Parlamentului European ne demonstrează că, la Bruxelles, nu mai există nicio urmă de iluzie privind dorința autorităților moldovenești de a se ține de cuvânt. Incoerența și volatilitatea guvernării au obosit instituțiile europene, tot mai neîncrezătoare în raport cu niște parteneri ce schimbă regulile de joc până acolo, încât acestea ajung să

le satisfacă interesele de moment. Invalidarea alegerilor locale din mun. Chișinău au descalificat definitiv guvernarea și au condus la amânarea sau la suspendarea noilor tranșe de asistență europeană. Singurele voci care mai susțin Partidul Democrat sunt câțiva eurodeputați români, foarte apropiați de guvernarea de la București, și ea tratată cu tot mai multă suspiciune la Bruxelles, de altfel. Astăzi, este evident că singurul lucru care mai poate resuscita încrederea UE în decidenții moldoveni sunt niște alegeri corecte și libere, ce ar permite reciclarea clasei politice. În linii mari, însă, o schimbare exhaustivă în acest sens este puțin probabilă. Din care considerente, un minim necesar ar fi regenerarea puterii politice cu forțe tratate cu mai multă încredere de către public, fapt care va reuși, cel puțin, să echilibreze raportul de forțe.

Despre starea actuală a relației MD-UE și posibila resuscitare a acestora

Relațiile Chișinăului cu Uniunea Europeană sunt, în momentul de față, pe linia de plutire. Chiar dacă asistența financiară a fost amânată până după alegeri, iar decizia de reluare a lor va fi luată în funcție de calitatea și de corectitudinea scrutinului, dialogul bilateral, pe aspecte tehnice de implementare a Acordului de Asociere, nu a încetat totuși. Astfel, dacă domeniul politic este dominat de neîncredere și de dezamăgire, cel economic compensează atitudinea generală a oficialilor europeni în ceea ce ține de agenda integrării europene din Republica Moldova. Doar desfășurarea corectă a alegerilor parlamentare poate contribui calitativ la îmbunătățirea imaginii, chiar dacă la putere riscă să vină Democrația împreună cu Socialiștii sau cu fugari din formațiunea președintelui Igor Dodon.

Pe acest fundal electoral, cel mai probabil, a și apărut ideea de a introduce în Constituția țării sintagma de „integrare europeană”. Guvernarea are nevoie de acest lucru nu pentru că, într-adevăr, ar exista riscul ca vectorul european să fie revizuit, ci pentru că această mișcare comportă o valoare electorală.

Promotorii ideii date nu au reușit însă să fie foarte credibili, inclusiv pentru că Socialiștii au izbutit să-i convingă pe diplomații europeni că nu vor abandona Acordul de Asociere. În susținerea lor a venit și poziția mediului de afaceri rusesc, care a manifestat interes deschis față de oportunitățile comerciale ale Acordului. Voi menționa totuși că exploatarea acestui subiect înainte de campania electorală îi va permite PDM să critice „generos” opoziția pro-europeană, care a condiționat revizuirile propuse și, într-un final, le-a respins. Astfel, pe lângă înregistrarea unei victorii geopolitice interne, Democrații vor reuși să-și geo-politizeze discursurile politice, iar în baza polarizării - să-și asigure accesul la putere.

Despre noile-vechi narative ale politicii de la Chișinău și relațiile bilaterale cu partenerii strategici

Nuanțele aparent noi care, în ultimul timp, prind contur tot mai clar în mesajele clasei politice de la Chișinău - PRO Moldova sau a patra cale la PDM; un fel de calea a treia la președintele Dodon, care optează pentru Europa de la Sahalin la Vladivostok - sunt o dovadă a faptului că atât democrații, în frunte cu Vladimir Plahotniuc, cât și Socialiștii, conduși

indirect de către Igor Dodon, au nevoie de electorat cât mai extins pentru a guverna țara după februarie 2019. De aceea, ei apelează la cel mai larg public - cel care, potrivit sondajelor, ar dori să combine vectorii politicii externe. Deoarece Socialiștii au un bazin extins de astfel de electorat, dar și din cauza eșecului PDM de a-și lărgi influența în aripa pro-UE, Democrații au decis să preia motoul Socialiștilor, cunoscut ca și pro-Moldova.

În acest context trebuie să admitem că, atât timp cât guvernarea este preocupată de propria supraviețuire politică ciclul ce se încheie în 2018, relațiile Republicii Moldova cu partenerii strategici, văzuți ca promotori ai democrației, sunt irosite în van și sunt mereu expuse unor stratageme dubioase. Una dintre ele pare să fie apariția alături de șefi de țară controversați, care sunt îmbunați pentru a veni la Chișinău, după cum ne arată cazul cu președintele Turciei, inclusiv cu prețul abaterilor de la normele democratice, precum este expulzarea profesorilor turci.

Despre riscurile de securitate regională și efectul lor asupra securității interne

Aceste subiecte, dintr-o perspectivă sau alta, au fost discutate și la

recentul eveniment organizat la Washington de Consiliul Atlantic, la care am participat. A fost în reuniune importantă a comunității de experți din Europa de Est și din SUA, la care au fost abordate riscurile de securitate din regiune. Decidenții americani și-au exprimat un sprijin clar pentru Ucraina și Georgia, dar și - ceva mai modest, ce-i drept - pentru Republica Moldova. Ca o consecință a acțiunilor autorităților moldovenești din anul curent, și europenii, și americani sunt ceva mai reticenți și așteaptă „reciclarea electorală”. Un alt subiect important a fost conflictele înghețate, în speță, cel transnistreană. Am concluzionat că practicile nedemocratice ce întrețin scheme dubioase, precum producerea de criptovalută din contul gazului natural rusesc neachitat, sunt periculoase pentru securitatea economică, dar și pentru integritatea instituțiilor democratice cel puțin la nivel regional. De asemenea, am reamintit că soluționarea conflictului transnistrean necesită o participare activă a societății civile, iar o precondiție este retragerea trupelor și a munițiilor rusești, care se află ilegal pe teritoriul moldovenesc.

Sorina Ștefârță

Opiniile exprimate de experți în cadrul editorialelor nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și al Asociației pentru Politică Externă (APE).

Asociația pentru Politică Externă (APE) este o organizație neguvernamentală angajată în susținerea procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și facilitarea procesului de soluționare a problemei transnistrene în contextul europeanizării țării. APE a fost constituită în toamna anului 2003 de un grup proeminent de experți locali, personalități publice, de foști oficiali guvernamentali și diplomați de rang înalt, toți fiind animați de dorința de a contribui cu bogata lor experiență și expertiză la formularea și promovarea de către Republica Moldova a unei politici externe coerente, credibile și eficiente.

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este o fundație politică social-democrată germană, scopurile căreia sunt promovarea principiilor și fundamentelor democrației, a păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. FES își îndeplinește mandatul în spiritul democrației sociale, dedicându-se dezbaterii publice și găsirii, într-un mod transparent, de soluții social-democrate la problemele actuale și viitoare ale societății. Friedrich-Ebert-Stiftung activează în Republica Moldova din octombrie 2002.